

ВІДГУК

рецензента, кандидата психологічних наук, доцента Наталії ГРИНЬОВОЇ на дисертацію Джулай Анастасії Ігорівни «Розвиток емоційного інтелекту практичних психологів в процесі професійної підготовки», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 – Психологія

Дисертація Джулай Анастасії Ігорівни присвячена важливому питанню в сучасній психологічній науці – дослідженню афективно-когнітивної сфери, яка забезпечує цілісне функціонування особистості. Адже емоції сприяють не лише осмисленню знань, а й є чинником, який уможливорює розуміння, інтерпретацію, саморегуляцію і спрямування емоцій у взаємодії з самим собою та іншими людьми. На основі багаторічних, численних досліджень розумового розвитку та здібностей, вченими було сформульоване поняття «емоційного інтелекту» як особливого виду інтелекту, спрямованого на успішну адаптацію особистості в процесі розв'язання проблем і нових життєвих завдань. До виокремлення емоційного інтелекту як особливого виду інтелекту привело поглиблення підходів до розуміння розумових здібностей як таких, що спрямованих на успішну адаптацію особистості в процесі розв'язання проблем і нових життєвих завдань (Г. Айзенк, Д. Векслер, Дж. Гілфорд, Т. Доцевич, Е. Івашкевич, Р. Каламаж, Р. Кеттелл, І. Пасічник, Ж. Піаже, М. Смульсон, Ч. Спірмен, Р. Стернберг, Л. Терстоун, Р. Торндайк, М. Холодна та ін.).

На сьогодні сформувалися основні теоретичні моделі емоційного інтелекту: модель здібностей, диспозиційна модель (модель особистісних рис) і змішана модель. Сучасні зарубіжні дослідження емоційного інтелекту спрямовані на уточнення і конкретизацію трьох його засадничих моделей у різних царинах психологічної науки і практики, насамперед організаційної психології та психології лідерства, вікової та педагогічної психології, клінічної психології та психотерапії.

Розвиток емоційного інтелекту набуває особливого значення для фахівців соціонімічних професій, а пошук ефективних шляхів розвитку

емоційного інтелекту у майбутніх практичних психологів під час їхнього навчання у закладі вищої освіти складає наукову новизну та актуальність дослідження.

У своїй дисертаційній роботі А.І. Джулай здійснює ґрунтовний теоретичний аналіз теоретико-методологічних засад дослідження емоційного інтелекту. Дисертантка виокремлює психологічні підходи, що описують взаємозв'язок інтелекту та емоцій, та вказують на когнітивне визначення емотивних проявів особистості, серед яких вміння оцінювати та інтерпретувати події та стани, й передбачати необхідні й наявні ресурси для досягнення поставленої мети. Авторка виділяє функції емоційного інтелекту: ідентифікація емоцій, самомотивація, розпізнавання емоцій, управління емоціями, та основні детермінанти розвитку емоційного інтелекту (біологічні й соціальні).

А.І. Джулай окреслила вплив індивідуально-психологічних особливостей особистості на розвиток емоційного інтелекту, виокремила зв'язок емоційного інтелекту із нервово-психічною стійкістю, когнітивними, особистісними й мотиваційними рисами особистості, які проявляються в процесі адаптації та подоланні людиною складних життєвих ситуацій. Дисертантка дійшла висновку, що емоційний інтелект є суттєвим психічним ресурсом людини, який сприяє підвищенню результативності діяльності у стресовій ситуаціях, дозволяє оптимізувати енергетичні витрати, керувати стрес-чинниками, отримувати корисний досвід, ефективніше вирішувати поставлені завдання.

За результатами дослідження Джулай А.І. було виявлено ресурсні можливості емоційного інтелекту, що проявляються у підвищенні ефективності діяльності та задоволеності нею, конструктивному вирішенні конфліктів, зниженні ймовірності емоційного вигоряння. Від рівня емоційного інтелекту залежить сприйняття людиною агресії: чим сильніше розвинений міжособистісний емоційний інтелект, управління власними та чужими емоціями, тим краще суб'єкт розуміє причини своєї та чужої агресії, здатний прийняти її, визнати право кожного на подібне переживання.

Специфіка емоційного інтелекту практичного психолога, у роботі Джулай А.І. визначена у контексті його професійно важливих якостей: здатність до рефлексії, емпатії, керування власними емоціями, вміння ефективно застосовувати копінг-стратегії у стресових та конфліктних ситуаціях.

В своїй роботі А.І. Джулай підкреслює важливість розвитку емоційного інтелекту саме для психолога, що пов'язано з тим, що запорукою його ефективної діяльності є здатність ефективно організовувати взаємодію з клієнтом. Специфіка професійної діяльності психолога полягає у тому, що її об'єктом є людина, яка потребує психологічної допомоги, це вимагає від нього вміння адекватно сприймати емоційний стан клієнта, особливості його переживань, розуміти власні реакції на них, а також володіти розвиненими комунікативними навичками.

В результаті проведеного емпіричного дослідження, дисертанткою було визначено рівень емоційного інтелекту, кількісні та якісні показники досліджуваного явища у здобувачів вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія», та зроблено висновок про те, що емоційний інтелект не є постійною величиною та успішно піддається розвитку внаслідок спеціально розроблених програм. А.І. Джулай дійшла висновку, що переважна більшість майбутніх практичних психологів характеризуються середнім рівнем як інтегрального показника емоційного інтелекту, так і його окремих показників. Вони володіють базовими знаннями та навичками ідентифікації емоцій, у звичних для них ситуаціях можуть викликати у себе емоційний стан, який сприяє продуктивності їхньої діяльності, здатні розуміти причино-наслідкові зв'язки між певними подіями та емоційними реакціями на них, зазвичай успішно управляють власними емоціями під час комунікації з іншими.

Значна частина респондентів, на думку дисертантки, перебувають в активній фазі становлення емоційного інтелекту, яку було виявлено як тенденцію до незначного зниження кількості респондентів із високим рівнем управління емоціями у порівнянні з іншими компонентами, особливо з ідентифікацією емоцій, а також прямо пропорційну тенденцію серед

досліджуваних із низьким рівнем.

Аналіз отриманих даних, дав підстави А.І. Джулай, сверджувати, що переважна більшість майбутніх практичних психологів продемонстрували середній рівень розвитку рефлексії, проте мають розвинену ретроспективну рефлексивність та менш розвинену перспективну рефлексію. Розвинену ретроспективна рефлексивність досліджуваних, дисертантка пояснює тим, що минулі події легше аналізувати, адже це не вимагає прийняття миттєвих рішень, можна повертатись до осмислення скільки необхідно, що значно зменшує стресогенність. Менш розвинену перспективну рефлексію, авторка пояснює тим, що через молодий вік респондентів вони ще не були учасниками багатьох ситуацій, тому не відчували деяких емоційних станів, не було можливості спробувати різні моделі поведінки тощо.

На основі отриманих результатів теоретичного та емпіричного дослідження, дисертанткою розроблена модель розвитку емоційного інтелекту майбутнього практичного психолога, в основу якої покладено положення теорії функціональних систем П. Анохіна та розуміння сутності досліджуваного особистісного утворення як сукупності взаємопов'язаних здібностей. Емоційний інтелект базується на рефлексії та саморегуляції, складається з когнітивного (ідентифікація, розуміння емоцій) та поведінкового (управління емоціями, емоційна фасилітація) компонентів. Важливими для розвитку емоційного інтелекту є такі якості: емпатія, емоційна врівноваженість, рефлексія (ситуативна, ретроспективна та перспективна), співпраця, копінг-стратегії «вирішення проблем» та «пошук соціальної підтримки».

Особливістю роботи Джулай А.І. є розробка та апробація авторської програми розвитку емоційного інтелекту майбутніх практичних психологів, метою якої є підвищення потенціалу особистості студентів-психологів та рівня їхнього емоційного інтелекту. Дисертанткою визначено основні завдання програми та критерії оцінки її ефективності, розроблено ефективні технології розвитку емоційного інтелекту у майбутніх практичних психологів.

Розроблену програма розвитку емоційного інтелекту майбутніх

практичних психологів, авторка пропонує впроваджувати у формі соціально-психологічного тренінгу, який спрямовано на підвищення рівня досліджуваного особистісного утворення шляхом цілеспрямованого впливу на його когнітивний та поведінковий компоненти за рахунок активізації розвитку рефлексії, емпатії, емоційної врівноваженості, співпраці як домінуючої форми поведінки у конфліктних ситуаціях, а також вміння конструктивно застосовувати такі копінг-стратегії як «Пошук соціальної підтримки» та «Вирішення проблем».

За результатами повторного обстеження респондентів – учасників соціально-психологічного тренінгу, дисертантці вдалося виявити позитивну динаміку всебічного розвитку емоційного інтелекту. У досліджуваних підвищились загальні показники рівня емоційного інтелекту, підвищився рівень опанування проблемно-орієнтованими та просоціальними копінг-стратегіями, а також зменшилися тенденції пасивних поведінкових проявів під час вирішення стресових ситуацій. На основі результатів формувального експерименту розроблено методичні рекомендації майбутнім психологам щодо розвитку емоційного інтелекту.

Варто зазначити, що результати дисертаційного дослідження мають достатню апробацію, будова дисертації є логічною, послідовною та вивіреною. Об'єкт, предмет та наукова новизна дослідження сформульовано коректно, що є свідченням наукової компетентності автора. Проведене емпіричне дослідження та розроблена авторська програма розвитку емоційного інтелекту у майбутніх психологів має комплексний, завершений характер та є результатом особистого внеску автора у дослідження вказаної проблематики.

Дисертація А.І. Джулай оформлена відповідно до вимог п.10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року. Проведене дослідження є результатом особистого внеску здобувача, має комплексний та завершений характер, характеризується єдністю змісту та розкриває нові обрії психологічного дослідження вказаної проблематики.

Отже, викладене вище дає підстави для висновку, що дисертаційне дослідження Джулай Анастасії Ігорівни «Розвиток емоційного інтелекту практичних психологів в процесі професійної підготовки», є завершеною науковою працею, яка містить нові науково обґрунтовані результати у галузі знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки», за спеціальністю – 053 «Психологія» є самостійним, науково цінним дослідженням, яке може бути рекомендоване до захисту у спеціалізованій вченій раді, а його авторка – Джулай Анастасія Ігорівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю – 053 «Психологія».

Рецензент:
доцент кафедри психології
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
кандидат психологічних наук, доцент

Наталія ГРИНЬОВА

«07» грудня 2023 року

Ректор,
професор кафедри англійської мови
та методики її викладання Уманського
державного педагогічного університету
імені Павла Тичини,
доктор педагогічних наук, професор



Олександр БЕЗЛЮДНИЙ